

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ

Обґрунтовано доцільність використання компетентнісного підходу у професійному навчанні майбутніх учителів музичного мистецтва. Розглянуто підходи до тлумачень понять «компетентність» і «компетенція», визначено основні принципи організації фольклорної практики для формування професійної мистецької компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, що передбачає розвинений інтерес до художньо-пізнавальної діяльності; широку ерудованість у системі національної і світової художньої культури, що дає змогу майбутньому фахівцю успішно здійснювати професійні функції.

Ключові слова: професійна компетентність, компетенція, українська народна музична творчість, фольклорна практика.

Обоснована целесообразность использования компетентностного подхода в профессиональном обучении будущих учителей музыкального искусства. Рассмотрены подходы к толкованию понятий «компетентность» и «компетенция», определены основные принципы организации фольклорной практики для формирования профессиональной художественной компетентности будущего учителя музыкального искусства, предусматривает развитый интерес к художественно-познавательной деятельности; широкую эрудированность в системе национальной и мировой художественной культуры, позволяет будущему специалисту успешно осуществлять профессиональные функции.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, компетенция, украинское народное музыкальное творчество, фольклорная практика.

Expediency the use of competency approach in professional training of future teachers of music. The approaches to the interpretation of the concepts of «competence» and «competence», them a in principles of the practice of folk art for the formation of professional competence of future teachers of music, provides developed an interest in art and learning activities; broad erudition in the system of national and world culture, allowing futures killed successfully per form professional function. The folklore practice promotes quality preparation of future teachers for independent creative educational activities, expanding horizons, helps to perpetuate a deeper theoretical knowledge, their implementation in practice. The positive result is the emergence of practices in the student's new vision of the future profession, characterized by renewed confidence in the correctness of the choice of profession, the need to improve professional competence.

Key words: professional competence, competence, creativity Ukrainian folk music, folk practice.

Одним із завдань, окреслених Законом України «Про вищу освіту», є пошук шляхів удосконалення навчального процесу. Вхідження України в європейський освітній простір передбачає реформування системи вищої професійної освіти, зокрема підвищення її якості. Підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі освіти пов'язана з формуванням професійної компетентності майбутнього педагога. У зв'язку з цим гостро постає проблема підготовки професійно компетентних педагогів-музикантів, формування яких відбувається вже з першого року навчання у вузі, а саме, у процесі фольклорної практики.

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує компетентність як якість, що пов'язана з достатнім рівнем знань у якій-небудь галузі [1]. Словник професійної освіти визначає компетентність як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію [2]. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що розкриттю сутності поняття «компетентність» приділяється велика увага. Дослідники В. Аніщенко та А. Михайличенко вважають, що компетентність означає не тільки професійні знання і досвід, а й ставлення до справи, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для досягнення необхідного результату. Н. Кузьміна розглядає її як обізнаність і авторитетність педагога, властивість особистості, яка дозволяє продуктивно розв'язувати навчально-виховні завдання, розраховані на формування особистості іншої людини. Структура професійної компетентності педагога розкривається В. Сластьоніним, Є. Шияновим через педагогічні вміння, а саме поняття «компетентність» визначає єдність теоретичної і практичної готовності вчителя до здійснення педагогічної діяльності [3]. Компетентність розглядається А. К. Марковою як індивідуальна характеристика ступеня відповідності праці вимогам професії. Професійно компетентною є така праця вчителя, в якій на достатньо високому рівні здійснюються педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, реалізується особистість вчителя і досягаються результати навчання та виховання школярів [4, с. 175].

Категорія «компетентність» – результат нового підходу до оцінки людських ресурсів. Компетенція (з лат. *competencia*) означає коло питань, в яких людина добре обізнана, володіє пізнаннями і досвідом У концепції О. Олексюк підкреслюється, що в сучасних умовах активізується процес пошуку нових стратегій та інноваційних технологій. Однак при цьому важливо, щоб в умовах модернізації вищої мистецької освіти вдалося підготувати фахівця широкої професійної компетентності, яка включає не лише кваліфікацію, визначену системою набутих знань, умінь і навичок, а

й базові особисті якості, а також універсальні вміння й здібності, які характеризуються ширшою сферою застосування і визначаються як ключові [6, с. 113]. Ключові компетентності розглядаються як основний освітній результат, до яких належать універсальні для соціальної адаптації та розвитку духовного потенціалу мистецькі компетентності.

Сьогодні проблема професійної компетентності педагога ще не набула ґрунтового аналізу. Недостатньо актуалізовані питання сутності й змісту професійної компетентності вчителя музичного мистецтва. Професійна компетентність учителя музичного мистецтва охоплює широкий спектр культурологічних знань, розуміння специфіки музичного мистецтва, засвоєння основних закономірностей музики, оволодіння засобами втілення художніх образів у музичному виконавстві, застосування музики в художньо-виховній роботі зі школярами, оволодіння педагогічними методами та прийомами, що дозволяє здійснювати професійні функції.

У сучасній педагогічній науці проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, зважаючи на невичерпність віками сформованого музичного потенціалу українців, стає однією з ключових і викликає потребу нового, поглибленого підходу до музичного виховання і навчання майбутніх вчителів-музикантів. Система використання матеріалів музичного фольклору в навчально-виховному процесі розроблялася давно, вона привертала увагу відомих педагогів минулого М. Вербицького, О. Духновича, М. Леонтовича, М. Лисенка, М. Максимовича, С. Русової, Д. Січинського, П. Сокальського, К. Стеценка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. і залишається актуальною на сучасному етапі, потребуючи подальшого теоретичного та експериментально годослідження. Питання про роль української народної пісні в духовному житті народу знайшли відображення у наукових працях сучасних дослідників і визначені як джерело пам'яті народу, духовний його набуток, дієвий засіб формування національної самосвідомості суспільства (А. Авдієвський, О. Дей, М. Дмитренко, А. Іваницький, С. Мишанич, Г. Нудьга, О. Правдюкта, М. Стельмахович ін.), та, зокрема, у школярів і студентів (С. Горбенко, Ю. Мандрик, О. Отич, І. Таран, В. Юцевич та ін.). Їхні праці підтверджують необхідність використання українського фольклору з навчально-виховною метою у дошкіллі, в усіх ланках школи, у навчанні та вихованні молоді. Використання народної музичної творчості у навчально-виховному процесі у вищих навчальних закладах досліджували С. Домбровський, Г. Іванюк, С. Крамська, В. Костів, О. Неживий, О. Отич, О. Ростовський, Р. Скульський, Г. Сутрина, Н. Чернуха, які пропонують різні підходи щодо удосконалення підготовки майбутніх фахівців. Незважаючи на значну кількість теоретичних досліджень, які було проведено в галузі музичної освіти, проблема пізнання українського фольклору, що виступає однією з характеристик формування педагога-музиканта в процесі фахової підготовки студентів педагогічних закладів освіти, є актуальною.

Мета статті – розкриття педагогічного процесу з формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на основі усвідомлення цінностей української народнопісенної творчості під час проходження фольклорної практики.

Фольклорна пошукова робота є важливим засобом прилучення студентів до неоціненого досвіду, моралі, світогляду, традиційної матеріальної і нематеріальної культури народу – джерела формування почуттів високої людської гідності, громадянської національної свідомості, якостей, вкрай необхідних майбутньому педагогові національної школи.

Збирацька діяльність сприяє збереженню, популяризації скарбів народної пам'яті, формуванню естетично розвиненої особистості. Окрім того, збирання фольклору – ефективний спосіб глибокого пізнання життя, вивчення історії, побуту, обрядів та звичаїв народу. Саме тому студенти факультету мистецтв спеціальності 014.13 Середня освіта. Музичне мистецтво Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини здійснюють збір, систематизацію та опрацювання творів усної народної творчості по закінченню вивчення курсу «Українська народна музична творчість» у I–II-у семестрах, який сприяє системному викладанню українознавчого музичного матеріалу, глибокому засвоєнню студентами народнопісенної культури українського народу, усвідомленню пізнавальної, виховної, розвиваючої, культуротворчої функцій української народної пісні.

Фольклорна практика сприяє якісній підготовці майбутніх вчителів до самостійної творчої педагогічної діяльності, розширює світогляд, допомагає глибшому закріпленню отриманих теоретичних знань, їхньому впровадженню в практичну діяльність.

Під час фольклорних експедицій інтенсифікується розвиток професійно-педагогічного мислення, набувається дослідницький досвід, необхідний для підготовки до інноваційної педагогічної діяльності. Навчальні фольклорні практики вважаються етапами особистісного формування майбутнього фахівця, розвитку його загальної і професійної культури; перебування в навчальних експедиціях створює можливості для самоактуалізації та різностороннього прояву індивідуальності. Позитивним наслідком практики є поява у студента нового бачення майбутнього фаху, що характеризується зміцнілою впевненістю у правильності вибору професії, потребою в удосконаленні професійної компетенції.

Зміст, форми і методи роботи за даною програмою спрямовані на формування творчої особистості майбутнього педагога. Такий вчитель повинен володіти досить високим рівнем художньої культури, системою етнознань та умінь, а також методикою творчого пошуку.

Основними метою та завданнями фольклорної практики є:

- надати студентам можливість почути автентичний фольклор у живому середовищі його побутування;
- застосувати й закріпити на практиці здобуті теоретичні знання;

– поглиблювати і розширювати знання сучасних поколінь з народної творчості; сприяти відродженню народних традицій та обрядів Уманщини;

- прищеплювати навички до збирання фольклору;
- пробуджувати глибокий інтерес до історії народу, його культури, побуту, впливати на естетичний смак збирачів фольклору;
- нагромаджувати музично-хореографічний, словесний репертуар для подальшого наукового опрацювання;
- залучити нових збирачів і записувачів народної творчості, виховувати почуття високої людської гідності, громадянської національної свідомості, якостей, вкрай необхідних майбутньому педагогові національної школи.

Основними принципами організації фольклорної практики є професійно-педагогічна спрямованість мети, завдань і змісту; єдність науково-теоретичного обґрунтування й реалій навчально-виховної діяльності; орієнтація на творчу активність студентів, самоактуалізацію їх у процесі проходження практики; диференціація, індивідуалізація змісту й організації практики відповідно до особливостей досліджуваної місцевості та її полікультурної ситуації.

На момент проведення практики студент повинен знати історико-етнографічні райони України; природничо-географічні умови районування досліджуваних верств населення; етногенез населення; етнічний склад; історичні умови розвитку; характерні особливості господарської діяльності, матеріальної та духовної культури, міжетнічні взаємини тощо; систему музичних та фольклорних жанрів.

У процесі фольклорної практики студент повинен уміти визначити тип історико-етнографічного районування досліджуваної групи населення та фольклорний жанр спостережуваного явища; простежити наявність особливостей культури й побуту населення; записати на аудіо (цифрові) носії музичне явище; грамотно оформити звіт.

У результаті фольклорної практики студент має опанувати навички, документально занотовувати явища (де, коли відбувалося, учасники, конкретні умови); аналізувати історичні та культурологічні причини виникнення явищ; характеризувати закономірності розвитку явищ на основі етнографічних, культурологічних, музикознавчих теорій; визначати шляхи використання результатів фольклорної практики у навчально-виховному процесі школи.

Основними напрямками фольклорної практики виступають дослідження місцевих обрядів, автентичного співу; вивчення діяльності місцевих самодіяльних і професійних виконавців та композиторів; опис музичних фестивалів і свят; дослідження спадщини видатних людей; вивчення концертної діяльності місцевих музичних колективів; репортажі з концертів, відеофільми про рідний край тощо.

По закінченню практики студенти факультету мистецтв

упорядковуюють зібраний матеріал – складають письмовий звіт, додають відео-, аудіозаписи музичних явищ, нотні партитури занотованих явищ, оригінальних творів місцевих аматорів та професійних композиторів; репертуарні збірки відомих місцевих колективів; фотографії народних обрядів, історичних подій тощо.

Отже, під час фольклорних практик інтенсифікується розвиток професійно-педагогічного мислення, набувається дослідницький досвід, окрім традиційних характеристик професіоналізму – знань, умінь і навичок, у майбутніх учителів музичного мистецтва формуються такі «компетентнісні» якості, як: інтегративний і творчий характер; висока ефективність результату; практико орієнтована спрямованість освіти; співвідношення критерію з ціннісно-смысловими характеристиками особистості; формування мотивації самовдосконалення; академічна і трудова мобільність. Проходження фольклорної практики сприяє формуванню професійної мистецької компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва, передбачає розвинений інтерес до художньо-пізнавальної діяльності; широку ерудованість у системі національної і світової художньої культури, що дає змогу майбутньому фахівцю успішно здійснювати професійні функції.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку нових методів та форм впровадження української народної музичної культури в навчально-виховний процес музично-педагогічних закладів з метою підготовки майбутніх учителів мистецьких спеціальностей до фольклорно-етнографічної діяльності в загальноосвітній школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. Т. В. Бусел. – К.: Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1140 с.
2. Волошко Л. Б. Професійна компетентність студентів як предмет психолого-педагогічного аналізу / Л. Б. Волошко // Збірник наукових праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – Т. 48. – 279 с.
3. Карпова Л. Г. Сутність професійної підготовки викладача / Л. Г. Карпова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів : матеріали міжвузівської науково-практичної конференції – Харків : ОВС, 2002. – 164 с.
4. Козлова Е. В. Підготовка студентів музично-педагогічного факультету до активізації навчальної діяльності школярів на уроках музики / Е. В. Козлова // Професійна підготовка студентів педагогічного інституту. – К. : Вища школа, 1981. – С. 173–180.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : КІС, 2004. – 112 с.
6. Олексюк О. М., Кондратенко Г. Г., Ляшенко О. Д. Вступ до спеціальності: Навч. посіб. – К., 2011 р. – С. 102–117.